

Hyvärinen Liisa VM

Lähettäjä: Valtiovarainministerio VM
Aihe: VL: Vastauksia 15.3. tilaisuuden kysymyksiin
Liitteet: kuulemistilaisuus kysymyksiä.doc; Esimerkkejä demokratiasta.doc

Hei,

Tässä ennakoon vastauksia kuntalain valmistelun demokratiajaoston esittämiin kysymyksiin liittyen huomiseen tilaisuuteen (15.3.2013) VM:ssä.

Kysymyksiin on pääsääntöisesti vastattu alueellisesta näkökulmasta - alueena Pohjois-Savo ja vastaukset ovat samalla Pohjois-Savon Kylät ry:n kannanotto asiaan.

Toisessa liitteessä on kolme esimerkkiä Pohjois-Savon kuntien toteuttamista kansalaisvaikuttamisen tavoista. Kysymysten vastaukset pohjautuvat hyvin paljon siihen, mitä on jo toteutettu tai missä on havaittu ongelmia tai haasteita.

terveisin

Seija Korhonen
Pohjois-Savon Kylät ry:n hallituksen jäsen
sieniseija@gmail.com
puh. 0400 835 055

Nämä vastaukset ovat Pohjois-Savon Kylät ry:n hallituksen kannanottoja.

Kysymyksiin vastauksia on koottu myös ikäihmisiltä, nuorilta, yksittäisiltä kuntalaisilta, maaseudun kehittäjiltä sekä kuntien viranhaltijoilta tilaisuuksissa, sähköpostilla ja puhelimesta helmi-maaliskuun 2013 aikana. Kuntien luottamushenkilöiltä on myös pyydetty vastauksia, mutta vain muutama vastaus on heiltä saatu ja vain muutama kysymyksen. Luottamushenkilöt ovat perustelleet vastaamattomuuttaan mm. seuraavilla seikoilla: asiakokonaisuus on vaikeasti ymmärrettävä, asiakokonaisuus on liian laaja, ei ole ajankohtainen, ei ole tärkeä, edustuksellinen demokratia on riittävä vaihtoehto.

Vastausten kokoajana on toiminut Pohjois-Savon Kylät ry:n hallituksen jäsen Seija Korhonen. Hän on tehnyt työtä maakunnassa kylien ja maaseudun kehittäjänä useita vuosia ja on aktiivisesti mukana kansalaisjärjestöissä.

Kuntalain kokonaisuudistuksen demokratiajaoston kuulemistilaisuus 15.3.2013

Osallistujia pyydetään pohtimaan ennakkokysymyksiä nimenomaan kuntalainsäädännön kehittämisen näkökulmasta. Mikä on toimivaa nykyisessä kuntalaissa (365/1995) ja miltä osin kuntalakia tulisi muuttaa? Miten kuntalaki voisi paremmin vastata tulevaisuuden haasteisiin, kuten osallistumisen eriarvoistumiseen, rakennemuutosten vaikutuksiin, luottamuksen vähenemiseen edustukselliseen järjestelmään sekä luottamushenkilötyön vaativuuden kasvuun?

Jaosto toivoo saavansa tietoa kokemuksistanne ja lainsäädännön kehittämis ehdotuksistanne erityisesti liittyen alla mainittuihin kysymyksiin.

Yleisiä kysymyksiä

Mitkä jaoston asiakokonaisuuksista ovat keskeisimmin lainsäädännön uudistamisen tarpeessa?

Kansalaisvaikuttamiseen pitää luoda lain kautta paremmat edellytykset. Kuntarakenteen jo muututtua ja muuttuessa päätöksenteko ja kansalaisen vaikuttamismahdollisuudet ovat kaventuneet ja tulevat kaventumaan merkittävästi, mikäli lainsäädännön kautta asiaan ei vaikuteta.

Keskeinen kysymys lienee: Miksi nykyistä kuntalain 27 § noudatetaan vain hyvin rajoitetusti? On paljon kuntia, joissa yksikään pykälän osallistumis- ja vaikuttamiskeinoista ei ole käytössä, eikä mahdollisuutta hyödynnetä. Onko kysymys vallankäytöstä vai siitä, että kunnilla ei ole resursseja toteuttaa lain kohdassa määriteltyjä keinoja? Vai eikö kuntalakia tunneta luottamushenkilöiden keskuudessa?

Miltä osin uuden kuntalain tulisi olla velvoittavampi ja miltä osin mahdollistavampi?

Kuntalaisen ja kansalaisjärjestöjen kuuleminen tulee tehdä velvoittavammaksi. Lisäksi se, että kuntalaisilla ja kansalaisjärjestöillä on aidosti mahdollisuus vaikuttaa heitä koskevaan päätöksen tekoon. Mahdollistavaa tulee olla keinot ja tavat – yhtä ja samanlaista mallia/toimintatapaa ei voida noudattaa koko Suomen alueella, alueelliset erot, etäisyydet, asuintiheys jne. ovat merkittäviä asioita, jotka vaikuttavat. Velvoittavuuteen tulisi asettaa raamit/minimitaso, jonka jälkeen olisi mahdollista toteuttaa muutakin laissa määriteltyä alueen tarpeista riippuen.

Miten luottamushenkilöiden toimintaedellytyksiä olisi tarpeen lailla vahvistaa?

Kuntarakenteen muuttuessa ja alueellisen edustuksellisen demokratian ohentuessa tulisi jollakin tavalla lisätä yksittäisten alueiden luottamushenkilöiden vaikutusvaltaa omaa aluettaan koskevaan ja omaan alueeseensa vaikuttavaan päätöksentekoon. Liitoskunnissa esim. palvelujen heikentäminen on usein kiistakapula, liitossopimuksia rikotaan – kaupunki-maaseutu vastakkain asettelu syntyy, eikä ainakaan vahvista maaseudulla asuvien kuntalaisten uskoa demokratiaan. Päätöksen tekoon tulisikin saada luottamushenkilöiden tueksi riittävän hyvin valmisteltua ja perusteltua tietoa. Keinoja on olemassa, ne eivät vain ole käytössä – esimerkkinä maaseutuvaikutusten arviointi.

Mitä sitten, jos alue on (entinen kunta) väestömäärältään niin pieni, että yksikään ehdokas ei pääse läpi vaaleissa? Alueellisesti useammat puolueet asettavat ehdokkaita ja äänet voivat jakautua niin, että kukaan ei pääse läpi. Miten silloin turvataan alueen ääni kunnallisessa päätöksenteossa? Ja entäpä, jos läpi pääsee vain yksi edustaja, joka ei edusta omaa puoluepoliittista näkemystä?

Miten lainsäädäntö voi tukea sitä, että kansalaisjärjestöt voisivat paremmin olla mukana kunnassa tapahtuvassa kehittämistyössä ja miten kansalaisjärjestöjen vaikuttamiselle luodaan lailla edellytyksiä?

Lainsäädännön kautta tulee turvata kansalaisjärjestöjen mahdollisuus kehittää omaa kuntaansa tai kunnan osaansa ja vaikuttaa myös päätöksentekoon. Kansalaisjärjestöt toimivat kuntalaisten etujärjestöinä, joissa jäsenet/toiminnassa mukana olevat eivät välttämättä halua sitoutua puoluepoliittiseen toimintaan. Lainsäädännössä tulisi turvata resurssein (henkilö- ja taloudelliset resurssit) kansalaisjärjestöjen kehittämistoiminnan ja vaikuttamisen mahdollisuudet erikoisesti kuntaliitostilanteissa. Nykyisissä pienissä kunnissa vaikutusmahdollisuudet ovat suorat, kunnan viranhaltijat ja luottamushenkilöt tuttuja ja kunta on usein mukana turvaamassa toimintaedellytyksiä monin tavoin. Toki nykyisinkin parantamisen varaa on paljon.

Onko kuntalaissa tarpeen säätää kunnallisesta kansanäänestyksestä, riittäisivätkö epäviralliset mielipidekyselyt?

Olisiko kansanäänestyksillä mitään sellaista merkitystä, jolla kansalaiset voisivat aidosti vaikuttaa ja varsinkaan suuren kunnan harvaan asutuilla alueilla? Ja kansanäänestyksen järjestäminen vaatii niin taloudellisia kuin henkilöresurssejakin. Mielipidekyselyjä sitä vastoin pitäisi toteuttaa nykyistä useammin. Henkilökohtaisesti minulta ei ole koskaan asuinkuntani kysynyt virallisesti (kaikille suunnatun kyselyn muodossa) mitään – ei maaseutukunnassa, maakuntakeskuksen kaupungissa eikä Ruuhka-Suomen kaupungeissa.

Pitäisikö kunnalle säätää velvollisuus järjestää kunnallinen kansanäänestys, jos tietty määrä kunnan asukkaista tekee kansanäänestysaloitteen?

Ks. edellinen vastaus.

Pitäisikö säätää, että kansanäänestyksen tulos olisi velvoittava tietyillä edellytyksillä (minimiraja äänestysprosentille, minimiraja kannatukselle)?

Ks. edellinen vastaus.

Tulisiko kuntavaalien äänestysikärajaa muuttaa?

Tähän vastaukseen olen saanut kommentteja, jotka poikkeavat toisistaan ja edustavat kahta täysin vastakkaista mielipidettä: maaseudulla asuvat nuoret ja yli 60-vuotiaat ovat antaneet seuraavia vastauksia:

- 1) Nuoret: pitäisi muuttaa, äänestysikäraja 16-vuotta. Vastauksensa antaneet nuoret haluaisivat vaikuttaa äänestämällä. Nuoret haluaisivat päätöksentekoon enemmän nuorempia, sillä nykyisten päättäjien keski-ikä on heidän mielestään liian korkea.
- 2) Yli 60-vuotiaat: ei pitäisi, sillä nuorilla ei ole riittävää tietoa/osaamista, jolla he voisivat ratkaista ketä äänestävät.
- 3) Oma kantani: nuoria pitää kuunnella ja heidän äänensä pitää saada kuulumaan. Kouluissa opetetaan yhteiskunnallisia asioita, ainakin maaseutukunnissa koululaiset osallistuvat vaalipaneeleihin, valmistautuvat ennakoon kysymyksiin opettajien johdolla jne. Mikäli nuoria kuunnellaan, he voisivat aktivoitua muutoinkin ja kiinnostua yhteiskunnallisista asioista.

Kunnanosahallinto ja alueelliset toimielimet

Mihin ongelmiin tai haasteisiin kunnanosahallintoa tai alueellisia toimielimiä koskevaa lainsäädäntöä kehittämällä haluttaisiin vastata?

Kuntalaisten kuuleminen ja vaikuttamismahdollisuudet oman alueensa palveluihin ja kehittämiseen tulee turvata. Samoin järjestöjen toimintaedellytykset pitää säilyttää. Suurenevissa kunnissa edustuksellinen demokratia ohenee ja vaarana on, että ilman lainsäädäntöä kuntalainen ei tule kuulluksi. Toiminnan organisoiminen ja sen riittävä resurssointi ovat keskeisiä asioita ja haasteita. Kunnanosahallinnon tai toimielimen työn käynnistäminen vaatii asiaan perehtynyttä tahoa avukseen. Haasteita ovat tiedottaminen ja riittävän laajan vuorovaikutuksen rakentaminen sekä alueellisten erityispiirteiden ja toimintakulttuurin huomioiminen. Hallinto ja toimielimet tarvitsevat, jonkun joka välittää tietoa – nykyisellään ainakaan Pohjois-Savossa ei ole yhtään organisaatiota tai kuntaa, jolla olisi resursseja vastata jo nykyisenkään tiedon saamisen ja kehittämisavun tarpeen haasteisiin.

Miten erilaiset mallit suhteutuvat toisiinsa: perinteinen kunnanosa- ja aluehallintomalli, alueelliset toimielimet virallisina muotoina ja epäviralliset toimielimet?

Tämä on täysin riippuvainen alueesta ja aluerakenteesta sekä toimintakulttuurista. Joillakin alueilla jo nyt epävirallisilla toimielimillä on suhteessa enemmän päätösvaltaa ja resursseja kuin jossakin toisella alueella ns. virallisilla toimielimillä. On esim. kuntia, joissa kyläneuvostolla on budjetti, mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon – kunnan ja epävirallisen toimielimen suhde on toimiva. Tosin kuntarakenteitten muuttuessa näiden epävirallisten toimielinten asema on vaarassa. Siksi lainsäädännön keinoin tulisi turvata olemassa olevat hyvät käytännöt.

Tulisiko alueellisia toimielimiä koskevan lainsäädännön olla edelleenkin hyvin mahdollistavaa vai tulisiko sen velvoittavuutta laissa lisätä tilanteessa, jossa kuntakoot olisivat nykyistä suurempia?

Mitä suuremmaksi kuntakoko kasvaa, sitä enemmän velvoittava tulisi lainsäädännön olla. Miten muuten turvataan suurentuvan kunnan laita-alueiden mahdollisuus vaikuttaa asioihinsa ja vaikuttaa asuinympäristönsä elinvoimaisuuteen? Asiaalla on suuri merkitys myös lähipalvelujen säilymiseen ja turvaamiseen.

Jos velvoittavuutta laissa lisättäisiin, niin millä kriteereillä alueellisia toimielimiä tulisi perustaa tai selvittää niiden perustamista?

Kuntalaisen aito mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon pitää olla tärkein kriteeri. Jo tehdyissä kuntaliitoksissa on hyvin usein unohdettu kuntalainen ja kansalaisjärjestöt. Esimerkiksi kuntaliitossopimusten myötä on veloitettu liittyvien kuntien asukkaita omaksumaan uuden kunnan käytännöt, säännöt ja toimintakulttuuri. Maaseutukunnilla on usein ilmaiset tilat kuntalaisten ja järjestöjen käyttöön – kuntaliitoksen myötä siirrytään isäntäkunnan malliin ja tiloista peritäänkin vuokraa – tämä vaarantaa kuntalaisten osallistumis- ja harrastusmahdollisuudet. Pienissä maaseutukunnissa kunnan viranhaltijat ja luottamushenkilöt ovat olleet helposti saavutettavia, asioita on ollut helppo esittää ja viedä eteenpäin. Miten suurenevien kuntien päätöksentekoon saadaan yhteys, kun sitä tarvitaan? Voisiko alueellinen toimielin olla tällainen kanava? Samalla byrokratian esteiden poistaja?

Miten jäsenet alueellisiin toimielimiin valittaisiin?

Kunkin alueen haluamalla tavalla. On alueita, jotka haluaisivat edustajan jokaisesta kylästä (silloin kun alue muodostuu monista kylistä) tai on alueita, jotka haluavat edustajan eri kansalaisjärjestöryhmistä (mm. kulttuuri-, urheilu-, sos. ja terv.-, nuoriso-, vanhusjärjestöt sekä kyläyhdistykset ja yrittäjät) tai on alueita, jotka haluavat vaikuttaa puoluepoliittisten kanavien kautta. Muitakin vaihtoehtoja voi olla. Pitää mahdollistaa se, että kunnioitetaan alueen omaa tahtoa ja toimintakulttuuria.

Tulisiko kyseessä olla koko kunnan alueen kattava kunnanosa- ja aluehallinto vai voisiko alueellisia toimielimiä olla vain osassa/osissa kuntaa?

Tämäkin täytyy harkita alueellisista lähtökohdista – jo nykyisellään on olemassa molempia vaihtoehtoja. Ovatko ne sitten toimivia? Periaatteena tulee olla, että kaikkia kuntalaisia kuullaan ja kaikilla on mahdollisuus vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon.

Mitkä olisivat kunnanosa- ja aluehallinnon tehtävät, vastuut ja resurssit? Millainen rooli niillä olisi kunnan johtamisjärjestelmän kokonaisuudessa?

Tässä tapauksessa kuntalain tulee olla mahdollistava. Tehtävät ja vastuut tulee määritellä alueen lähtökohdista. On alueita, jotka haluavat kantaa suuremman vastuun ja vaikuttaa enemmän. Asia lienee kytköksissä vahvasti asukkaitten ja kansalaisjärjestöjen huoleen esim. lähipalveluiden säilymisestä ja elinvoimaisuudesta. Siellä, missä on vaara, että palvelut ja elinvoimaisuus voivat olennaisesti heikentyä, on kuntalaisille/järjestöille annettava mahdollisuus ottaa enemmän tehtäviä ja vastuita voidakseen vaikuttaa asioihin. Resurssit tulee määritellä tehtävien ja vastuiden mukaisesti. Joka tapauksessa resursseja tarvitaan aina – ne tulisi turvata lainsäädännöllä. Pitää muistaa että tarvitaan niin taloudellisia kuin henkilöresurssejakin.

Voiko kunnanosahallinnon tarve koskea vain esim. liitoskuntia vai tulisiko pyrkiä pysyvään sääntelyyn?

1. Kunnanosahallinnon tarve koskee erityisesti liitoskuntia ja niiden osalta tulee lainsäädäntöä muuttaa niin, että päätösvaltaa ja resursseja saadaan eri kunnan osiin.
2. Asukasluvultaan suurissa kunnissa päätöksenteko (viranhaltijat ja luottamushenkilöt) on kaukana tavallisesta kuntalaisesta. Henkilöitä ei tunneta, ja usein ovat vaikeasti saavutettavissa/lähestyttävissä. Usein esim. tiedotetaan, mutta tehottomasti, tieto ei välttämättä saavuta kuntalaisia. Ja miten kuntalainen tai kansalaisjärjestö voi vaikuttaa aidosti, niin, että kokevat tulevansa kuulluksi? Tulisiko näissäkin tapauksissa kehittää kaupunginosa demokratiaa?
3. Pienissä maaseutukunnissa edustuksellinen demokratia toimii parhaiten – viranhaltijat ja luottamushenkilöt ovat tuttuja – usein riittää, että asioista keskustellaan ja jos ne ovat merkittäviä, ne etenevät päätöksentekoon. Pienten kuntien suurin ongelma on tiedottaminen ja niukat resurssit, jotta kuntalaisia/järjestöjä pystytään riittävästi huomioimaan päätöksen teon koko prosessissa.

Voisivatko kunnan sisäiset vaalipiirit ja kunnanosahallinto olla toisilleen vaihtoehtoisia, jos tarpeena on alueellisen edustavuuden lisääminen kunnan toimielimissä?

Eivät voi kuin harvoissa tapauksissa. Jotta edustuksellisen demokratia säilytetään niin, että kunnassa huomioidaan eri alueet, tulee kunnan sisäisiä vaalipiirejä luoda. Muutoin vaaleilla ei ole kuntalaisen näkökulmasta merkitystä. Lisäksi pitää olla puoluepoliittinen vaikutuskanava ja puolueeton mahdollisuus, niille, jotka eivät halua olla sidoksissa puoluepolitiikkaan. Kunnanosahallintoa tai muutoin kansalaisten osallistumista ja kansalaisjärjestöjen vaikuttamismahdollisuutta pitää lisätä. Nykyisellään yksittäinen kuntalainen ei saa ääntänsä kuuluviin ja kansalaisjärjestöjen mahdollisuudet ovat vähäisiä, vaikka järjestöjä hallituksen ja puolueiden ohjelmissa huudetaankin apuun. Suurenevissa hallintokokonaisuuksissa ja kunnissa, erityisesti kuntien reuna-alueilla kansalaisjärjestöjen toimintaedellytykset ovat huonontuneet olennaisesti.

Jos laissa säädettäisiin kunnan sisäisestä vaalipiirijärjestelmästä, voisiko alueellisten toimielinten sääntely silloin olla yhä hyvin mahdollistavaa?

Ei voi, lainsäädäntöön tulee lisätä velvoitteita, jotta varmistetaan demokratian toteutuminen. Ks. edellisiä vastauksia.

Vuorovaikutus ja osallistuminen

Minkä sisältöisillä kuntalain säännöksillä voitaisiin edistää kuntalaisten osallistumista ja vaikuttamista?

- Alueellisille toimielimille vastuuta, mahdollisuus aidosti vaikuttaa päätöksentekoon, resursseja (raha ja esim. aluetyöntekijä)
- nykyisen kuntalain mukaiset vuorovaikutuskeinot, niiden kehittäminen ja monipuolistaminen
- kuitenkin asiat tulee laissa yksinkertaistaa, ei liian monimutkaista – mutta miten?

Miten olisi mahdollista kehittää kuntien toimintakulttuuria ja asenteita tukemaan osallistumista ja vaikuttamista?

- uusia keinoja siihen, että kuntalaiset voivat osallistua itseään koskevaan päätöksen tekoon jo valmisteluvaiheessa: palvelujen suunnittelu ja kehittäminen käyttäjälähtöisesti, mielipiteiden kysyminen ja kuunteleminen; kuntalaisten asiantuntijuuden hyödyntäminen...
- osallistavan budjetoinnin hyödyntäminen
- kansalaisjärjestöjen tekemän työn arvostaminen – nykyisellään arvostus näkyy lähinnä juhlapuheissa. Monet kunnat ovat leikanneet järjestöille myönnettäviä avustuksia talouden kiristyessä, sanoneet ilman neuvotteluja järjestöjen kanssa tehtyjä sopimuksia irti jne. Ja myös valtakunnallisella tasolla yleishyödyllisen toiminnan resursseja on leikattu.
- yleishyödyllisen/kansalaisjärjestöjen toiminnan rahoittajatahoja ainakin maaseudulla on vähän
- monissa kunnissa/maakunnissa on yritys- ja elinkeinotoiminnan resursseista huolehdittu monen eri organisaation voimin, mutta yleishyödyllisen toiminnan neuvontaan, kehittämiseen yms. resursseja ei juuri ole. Myös strategiat ja kehittämisohjelmat painottuvat yritys- ja elinkeinoelämän kehittämiseen. Kuka vastaa siitä, että vastaavia strategioita ja kehittämisohjelmia saadaan yleishyödyllisen kansalaisjärjestötoiminnan kehittämiseen?

Kansalaisjärjestöjen kansantaloudellinen merkitys on suuri, toiminnalla on myös työllistävä vaikutus huomioitava myös eri järjestöjen tekemän työn vaikutukset.....

Minkälaisia vuorovaikutuskäytäntöjä tulisi käyttää asioiden valmistelussa?

- Hyödynnettävä olemassa olevia kanavia: lapsi- ja nuorisoneuvostot (valtuustot), vanhus- ja vammaisneuvosto, kyläneuvostot (ja vastaavat), järjestöjen yhteenliittymät
- kuulemistilaisuudet jo valmistelun varhaisessa vaiheessa
- kuntalaisillat, sähköiset kanavat jne.
- palveluja kehitettäessä käyttäjien palaute

Miten asukas-/käyttäjäpalautetta tulisi kerätä ja hyödyntää?

Kuuntelemalla aidosti asukkaita ja käyttäjiä. Ratkaisukeskeistä toimintatapaa hyödyntämällä päätöksenteossa – eri vaihtoehtojen vertailu.

Aloiteoikeus

Miten näette aloiteoikeuden merkityksen kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamiskeinona?

Aloiteoikeus tulee säilyttää. Yksittäisen kuntalaisen aloitteen eteneminen on kuitenkin hidasta päätöksenteon portaissa. Tietävätkö kuntalaiset, että heillä on aloitteenteko-oikeus? Vain harvoin nykykäytännössä on aloitteella vaikutusta.

Pitäisikö aloitteiden käsittelystä säätää kuntalaissa nykyistä täsmällisemmin ja velvoittavammin?

Kyllä.

Tiedottaminen

Tulisiko erityisryhmät huomioida (esim. lapset ja nuoret, maahanmuuttajat) kuntalaissa/erityislaissa? Tarvitaanko erityisryhmiä koskien sitovaa/täsmällistä sääntelyä?

Tulee huomioida niin, että kuntalaisten yhdenvertaisuus toteutuu.

Tulisiko tiedottamisvelvollisuudesta säätää yksityiskohtaisemmin ja velvoittavammin kuntalaissa?

Kyllä.

Tulisiko kuntalaissa säätää verkkotiedottamisesta?

Miksi pitäisi? Tiedottamiseen tulee käyttää kaikkia niitä kanavia monipuolisesti, joita kuntalaisilla on mahdollista seurata.

Miten selkeää ja ymmärrettävää kieltä voitaisiin edistää?

Suomentamalla lakiin ja kuntabyrokratiaan liittyvä kieli puhekieleksi. Valitettavan usein käytetään kapulakieltä.

Käyttäjälähtöiset demokratian muodot eri palveluissa

Millaisia käyttäjälähtöisistä suoran ja osallistuvan demokratian muotoja tulisi hyödyntää?

Ks. aikaisemmat vastaukset.

Millaisia mahdollisuuksia ja haasteita näette käyttäjälähtöisyyden lisäämisessä?

Haasteita: Mistä resurssit tiedon jalkauttamiseen, tiedottamiseen, kouluttamiseen – niin viranhaltijoiden kuin kuntalaisten ja kansalaisjärjestöjenkin? Mahdollisuutena on, että saadaan uusia kustannustehokkaita ja kuntalaisten tarpeita vastaavia palveluita.

Mitä käyttäjälähtöisyys merkitsisi kuntalain näkökulmasta?

Kuinka paljon kuntalaissa tulisi olla käyttäjälähtöistä demokratiaa koskevia yleissäännöksiä ja kuinka paljon asiaa tulisi säännellä sektorilainsäädännössä?

Sähköinen asiointi

Miten sähköisiä menetelmiä voisi hyödyntää vuorovaikutuksessa kuntalaisten kanssa?

Ensin pitää saada toimivat yhteydet.

Millaista olisi toimiva ja helppokäyttöinen sähköinen vaikuttaminen ja asiointi?

Pitäisikö mahdollistaa sähköinen äänestäminen?

Kyllä, mutta huomioitava, että se ei saa/voi olla ainoa tapa äänestää.

Millainen on sosiaalisen median rooli tiedottamisen ja vuorovaikutuksen välineenä?

Nuorten keskuudessa todella suuri. Ikäihmisille merkitystä vain vähän ainakin maaseudulla.

Miten kuntalaki voi edesauttaa sähköisen asioinnin ja vuorovaikutuksen edistämistä?

POHJOIS-SAVON MAASEUTUALUEIDEN ESIMERKKEJÄ: TARKASTELUA KUNTALAISEN LÄHIDEMOKRATIAN TOTEUTUMISEN NÄKÖKULMASTA

Tervo

Tervo on pieni 1 700 asukkaan kunta, Kuopiosta länteen. Kuntakeskukseen on matkaa Kuopiosta noin 60 km. Kunnassa on yksi koulu, jossa koulunsa aloittavien määrä on ollut yli 30 vuotta alle 50 lasta/vuosi. Kuntalaisten yhteinen suuri huoli on ainoan koulun säilyminen omassa kunnassa sekä terveyspalvelujen säilyminen lähipalveluna. Toimivia kansalaisjärjestöjä on noin 60.

Kunnan elinvoimaisuuden ja lähipalvelujen säilyttämiseksi ja kehittämiseksi Tervon kunta toteuttaa useita hankkeita, joista yksi hanke on Toimiva Tervo – Yritteliäs Yhteisö. Hankkeessa on mukana viranhaltijoita (myös kunnan johto), luottamushenkilöitä, yrityksiä, järjestöjä ja merkittävä määrä yksittäisiä kuntalaisia sekä kunnan kesäasukkaita. Hankkeen tarkoituksena on paitsi säilyttää ja kehittää kaikkien sektoreiden palveluja, myös osallistaa kuntalaisia ja kannustaa kaikkia vaikuttamaan omaan asuinympäristöönsä. Hanke on loistava esimerkki lähidemokratian toteutumisesta. Ilman kunnan käynnistämää ja organisoimaa hanketta mikään muu yksittäinen taho ei pystyisi toteuttamaan vastaavaa. Kunta vastaa hankkeen omarahoituksesta ja hankkii yksityisen rahan osuuden mukana olevilta tahoilta. Kunnassa toimivien järjestöjen vuosibudjetit ovat muutamasta sadasta muutamaan tuhanteen euroon, eikä yhdelläkään järjestöllä ole esim. palkattua työvoimaa. Hanke on toiminut vuoden ja on lisännyt yhteisöllisyyttä, synnyttänyt paljon uutta toimintaa ja uusia tapahtumia, lisäksi uusia ”ituja” yritystoiminnan kehittämiseen on syntynyt.

Kunnan hankkeiden kautta tehostetaan muutoinkin viestintää ja vuorovaikutusta. Viestinnän ja sen eri muotojen kehittämiseen panostetaan kunnan sisällä, kunnasta ulospäin ja myös kunnassa toimivien yhteisöjen osalta. Tässäkin siis ”puhalletaan yhteen hiileen”, asioita tehdään yhdessä ja tavoitteet ovat yhteiset.

Järjestöjen toiminnan tukemiseen kunta myöntää avustuksia keskimääräistä vähemmän. Ja siinäkin panostus on nuoriso- ja liikuntajärjestöjen avustuksissa. Sitä vastoin kunnan kiinteistöjen käyttö järjestötoiminnan tiloina on ilmaista ja lisäksi kunta mahdollistaa monia asioita toiminnan toteuttamisessa. Esimerkkinä yrittäjäyhdistyksen ja järjestöjen yhteinen kesätori kesäperjantaisin: torin käyttö on ilmaista, kunta tarjoaa järjestöjen käyttöön kahvilakatoksen, pöydät, tuolit ja vuokraa wc-tilat toimijoiden käyttöön. Kesätoritapahtuma on kaikkien järjestöjen yhteinen, merkittävä oman varainhankinnan keino.

Kun kuntalainen tai järjestö haluaa saada asiansa kunnan päätöksentekoon, kynnys siihen on matala. Kunnan viranhaltijoiden luokse on helppo mennä asioimaan ja lähes kaikki kuntalaiset tuntevat jonkun luottamushenkilön. Virallista kuntalaisaloitetta ei välttämättä tarvitse tehdä saadakseen kuntalaiselle tärkeitä asioita päättäjiä tietoisuuteen tai päätöksen tekoon. Ilman turhaa byrokratiaa kunnassa on käynnistynyt monia kehittämisen ja elinvoimaisuuden kannalta tärkeitä asioita.

Kunnassa toimii vanhus- ja vammaisneuvosto, saman pöydän ääreen kokoontuvat kaikki tervolaiset vanhus- ja vammaisjärjestöt, kunnan luottamushenkilöt sekä keskeiset viranhaltijat. Lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma on toteutettu viranhaltijoiden, luottamushenkilöiden, nuorisovaltuuston, koulun, lapsi- ja nuorisojärjestöjen sekä vanhempien yhteistyönä. Lisäksi koko kohderyhmälle (mm. kaikki lapsiperheet) on

tehty kysely, jonka kautta he ovat saaneet antaa palautetta ja tehdä kehittämis ehdotuksia. Kuntalaisia kuullaan laajasti ja monikanavaisesti.

Kuopion maaseutu ja kuntaliitosalueet

Kuopion kaupungilla on laaja maaseutualue ja se on kasvanut kuntaliitosten myötä (Riistavesi 1973, asukkaita 2000; Vehmersalmi 2004, asukkaita 2000; Karttula 2011, asukkaita 3500; Nilsä 2013, asukkaita 6500). Maaninka liittyy Kuopioon vuonna 2015 (asukkaita 3800). Kuntaliitosten myötä maaseutualueitten osalta edustuksellinen demokratia on heikentynyt merkittävästi.

Kuopion kaupunki on aktivoinut maaseutualueiden kylien kyläsuunnittelua sekä yhteenliittymien muodostamista kaupungin alueen eri osissa. Kaupunki ei itsessään ole asettanut resursseja tähän työhön, vaan kylätoiminnan aktivointia on toteutettu LEADER-toimintaryhmien hankkeiden ja hankevetäjien toimesta maaseudun kehittämisyhdistysten omina hankkeina. Nyt nämä hankkeet ovat päättyneet. Maaseutualueiden ja kylien asioita on koottu kaupungin maaseutuohjelmaan jo useiden valtuustokausien ajan. Ohjelman hyväksyy kaupunginvaltuusto, se on voimassa valtuustokauden kerrallaan. Ohjelman seurannasta vastaa maaseudun yhteistyöryhmä, jossa on mukana viranhaltijoita, luottamushenkilöitä, maaseutualueiden yrittäjiä sekä kylien edustajat, jotka toimivat alueensa asukkaiden ja järjestöjen edustajina. Toiminta- tai kehittämisbudjettia ryhmällä ei ole. Maaseutuohjelman kautta asioita kuitenkin saadaan päätöksentekijöiden tietoisuuteen ja vuorovaikutus lisääntyy.

Kuopion kaupunki myöntää kansalaisjärjestöille avustuksia. Kuopion alueella järjestöjä on yli 2 500, joten avustuksen suuruus järjestöä kohti ei kovin suuri ole. Järjestöt, jotka toimivat kaupungin omistamissa tiloissa, maksavat tilojen käytöstä vuokraa. Tämä käytäntö on siirtynyt myös liitoskuntien alueelle. Esimerkiksi Karttulassa kunnan tilat olivat aikaisemmin maksutta järjestöjen käytössä. Kuntaliituksen jälkeen useat järjestöt jäivät ilman toimintatilaa, sillä maaseudun järjestöillä varainhankinta ja sen mahdollisuudet ovat usein vähäiset – kaikilla järjestöillä ei siis ole mahdollista maksaa vuokraa.

Karttulassa ja Nilsissä liitossopimuksiin kirjattiin neuvottelukunnan perustaminen. Nilsissä sovittiin, että neuvottelukunnan jäsenet tulevat kaikista niistä puolueista, joilla on ehdokkaita kuntavaaleissa 2012, lisäksi kylät nimeävät kaksi jäsentä ja yrittäjät yhden. Vaalien jälkeen suurimmat puolueet halusivat kuitenkin asettaa puolueiden jäsenet neuvottelukuntaan äänestystuloksen mukaisesti.

Nilsien järjestöt halusivat vahvempaa mahdollisuutta vaikuttaa kaupungin keskustasta kaukaisen alueen asioihin ja erikoisesti kehittämiseen. Niinpä eri alojen järjestöt kokoontuivat useampaan tilaisuuteen pohtimaan, miten he tulisivat kuulluiksi. Valmistelun alkuvaiheessa osa järjestöjen edustajista oli sitä mieltä, että neuvottelukunta on riittävä. Puolueiden neuvottelujen jälkeen kaikki ovat kuitenkin päätyneet siihen, että tarvitaan yhteinen toimielin. Nyt toimielin on perustettu niin, että siinä ovat edustettuina Nilsien noin 100 järjestöä. Järjestöt on jaettu tehtäväkenttäänsä mukaan (nuoriso, vanhuksset, kulttuuri, urheilu, yrittäjät, kylät jne.) ja jokaiselta toimialalta on edustus toimielimessä, 10 jäsentä. Kuopion kaupunki on johtoa myöten tukenut nilsiläisten työtä. Kuitenkaan kaupungilla ei ole tarjota rahoitusta aluetyöntekijän palkkaan ja toimielimen toimintaan. Toimintaedellytysten turvaaminen on siis vielä täysin avoin.

Vehmersalmella (50 km Kuopioon) osa järjestöistä on yhdistänyt toimintansa Kuopiossa toimiviin järjestöihin ja nyt sitten paikallinen toiminta on hiipunut. Osittain johtuen siitä, että välimatkan koetaan

olevan liian pitkä – järjestötoiminta on kuitenkin vapaa-ajan toimintaa. Sekä Vehmersalmelta että Riistavedeltä on tullut palautetta, että asukkaiden kehittämis ehdotukset eivät tule kaupungin hallinnossa riittävästi kuulluksi ja vuorovaikutus ei toimi.

Leppävirta

Leppävirralla asuu noin 10 000 asukasta, joista lähes puolet maaseudun kylissä. Leppävirta on pinta-alaltaan laaja ja kyliä on parikymmentä. Kylätoiminta on aktiivista ja näkyvää. Kylät perustivat omatoimisesti vuonna 2007 kuntaan kyläneuvoston, jossa on edustus jokaisesta kylästä. Kyläneuvoston toimii epävirallisena kylien yhteenliittymänä, joka ajaa kylien asioita erikoisesti kuntapäätöksentekoon. Neuvosto antaa lausuntoja, tekee aloitteita ja on mukana kunnan yhteisissä tapahtumissa. Kyläneuvosto teki vuonna 2007 aloitteen maaseutuohjelman tekemisestä. Valtuusto päätti vuonna 2009 maaseutuohjelman tekemisestä ja nimesi työryhmään kunnan edustajat niin viranhaltijoista kuin luottamushenkilöistä. Kaikki puolueet eivät pitäneet ohjelman tekoa tärkeänä, eivätkä asettaneet työryhmään edustusta. Kyläneuvosto nimesi ryhmään kylien edustajat, MTK maaseutuyrittäjien edustajat ja Yrittäjäyhdistys oman edustuksensa.

Kylät päivittivät tai tekivät kyläsuunnitelmat (kaikki kylät osallistuivat) ja MTK sekä Yrittäjäyhdistys kokosivat yhteen omat asiansa ja kehittämistarpeensa. Maaseutuohjelmaa kokoava laajapohjainen työryhmä kokosi yhteen em. ryhmien koko kuntaa koskevat ja kunnan näkökulmasta tärkeät asiat ja kokosivat niistä ohjelman sisällön. Koko prosessin ohjauksesta vastasi kunnan ulkopuolinen LEADER-ryhmän oman kehittämishankkeen vetäjä. Ohjelman kirjoitustyöstä vastasi kunnan viranhaltija. Ohjelmatyö kesti kaksi vuotta. Prosessi lisäsi eri ryhmien välistä vuorovaikutusta ja esim. kunnan ja yrittäjien yhteistyö tiivistyi ohjelmatyön aikana.

Yhteenvetoa

Esimerkit ovat kolmesta täysin erilaisesta kunnasta ja näkökulmana on kuntalaisten vaikuttamismahdollisuudet maaseutualueilla. Jokaisessa kunnassa on Tervon esimerkin mukaan vanhus- ja vammaisneuvostoja, nuorisovaltuustoja yms., mutta vain pienessä kunnassa toteutuu em. tahojen kokonaisvaltainen huomioon ottaminen. Huolestuttavaa kaikissa esimerkeissä on se, että ilman ulkopuolista hankerahoitusta ja henkilöresurssia on lähes mahdotonta edistää kuntalaisten vaikuttamismahdollisuuksia. Merkittävää on myös se, että kuntaliitosalueilla kuntalaisten asemaa ja vaikuttamismahdollisuuksia ei pohdita riittävästi ennakoon. Ja asioita ei kirjata liitossopimuksiin.